

Felicja Kuźdowicz

Gromadzenie zagranicznych czasopism w Bibliotekach poznańskich w latach 1963-64 : próba analizy

---

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
Biblioteka 6/61, 63-88

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Felicja Kuźdowicz

GROMADZENIE ZAGRANICZNYCH CZASOPISM
W BIBLIOTEKACH POZNAŃSKICH W LATACH 1963-64.
PRÓBA ANALIZY

A. Uwagi ogólne

Znaczenie czasopisma w bibliotece jako narzędzia informacji o najnowszych osiągnięciach nauki nie ulega wątpliwości. Zadaniem biblioteki jest maksymalne zaspokojenie potrzeb społeczeństwa w zakresie poszukiwanych wydawnictw. Specjalna rola w tej mierze przypada czasopismom, a gromadzenie ich wymaga dużej wnikliwości, stałej czujności i kontroli. Jednak olbrzymia i stale wzrastająca produkcja czasopism na całym świecie przerasta możliwości finansowe i lokalowe nawet największych księżnic. Łączy się z tym zagadnieniem konieczność daleko idącej współpracy i specjalizacji. Tylko w tych warunkach jest możliwa realizacja zadań wytkniętych poszczególnym bibliotekom.

Doceniając rolę kooperacji w sieci bibliotek Międzybiblioteczna Komisja Koordynacyjna Bibliotek Poznańskich zainicjowała opracowanie wykazu bieżących czasopism zagranicznych w bibliotekach poznańskich za lata 1963-64.

Realizacją zadania zajęła się Biblioteka Główna im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Była to jedna z prób rozwiązania problemu gromadzenia czasopism w skali lokalnej. Kartoteka bowiem zebranych czasopism może przyczynić się w pewnej mierze do bardziej planowego i równomiernego zaopatrywania bibliotek i instytucji w czasopisma zagraniczne. Wpływnie też przypuszczalnie na eliminację pewnej liczby tytułów niepotrzebnie dublowanych w wielu bibliotekach.

B. Wyniki akcji zbierania materiałów. Zasoby czasopism w poszczególnych bibliotekach

Akcją zbierania materiałów zostało objętych 170 bibliotek w Poznaniu i 2 biblioteki w Kórniku (Biblioteka Kórnicka i Zakład Dendrologii i Arboretum Kórnickie PAN), w tym 124 biblioteki zakładowe szkół wyższych. W wyniku akcji zebrano 6472 pozycje wydawnictw ciągłych. Otrzymano łączną liczbę 4174 tytułów.

Poniższa analiza obejmuje także czasopisma z dziedziny techniki i nauk ścisłych, ujęte w Wykazie Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej za lata 1963-64, który rejestruje dalszych 49 bibliotek technicznych i 41 bibliotek zakładowych szkół wyższych¹. W ten sposób ogólna suma czasopism zagranicznych w bibliotekach poznańskich w okresie sprawozdawczym wynosiła około 5120 tytułów.

Stan czasopism zagranicznych według dziedzin wiedzy kształtował się następująco: nauki filologiczne, filozoficzne i historyczne 1238 tytułów (24,1%), nauki matema-

tyczno-przyrodnicze 1175 (22,9%), prawne i społeczno-ekonomiczne 478 (9,3%), nauki rolnicze 308 (6%), nauki lekarskie 643 (12,5%), techniczne 994 (19,3%), czasopisma o treści ogólnej 284 (5,5%).

Oto wykaz czasopism zagranicznych otrzymywanych przez poszczególne biblioteki regionu poznańskiego²: Biblioteka Akademii Medycznej - 672 tytuły, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej - 400, Biblioteka Główna Uniwersytetu im.A.Mickiewicza - 1302, Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Rolniczej - 203, Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego - 154, Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej - 5, Biblioteka Wyższej Szkoły Ekonomicznej - 271, Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych - 8, Biblioteka Kórnicka - 125, Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk - 1501, Miejska Biblioteka Publiczna im.E.Raczyńskiego - 29, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka - 42, Instytut Balneoklimatyczny - 33, Instytut Gospodarki Komunalnej, Zakład Badawczy - 15, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Zakład Roślin Oleistych - 10, Instytut Hydrologiczno-Meteorologiczny - 6, Instytut Melioracji i Użytków Zielonych - 4, Instytut Ochrony Roślin - 80, Instytut Przemysłu Mięsnego - 10, Instytut Przemysłu Zielarskiego - 94, Instytut Przemysłu Włókien Łykowych - 48, Instytut Technologii Drewna - 116, Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa - 25, Biblioteka Instytutu Zachodniego - 166, Archiwum Prasowe Niemiec Współczesnych przy Instytucie Zachodnim - 56, Instytut Zoologiczny PAN - 23, Zakład Dendrologii

i Arboretum Kórnickie PAN - Kórnik k. Poznania - 148, Zakład Genetyki Roślin PAN - 97, Zakład Słowianoznawstwa PAN - 22, Przemysłowy Instytut Maszyn Rolniczych - 83, Archiwum Państwowe Poznania i Województwa Poznańskiego - 4, Biuro Projektów Budownictwa Komunalnego "Biproko" - 11, Biuro Projektów Energetycznych "Energoprojekt" - 13, Biuro Projektów i Studiów Przemysłu Ceramiki Budowlanej - 6, Biuro Projektów Kolejowych PKP - 12, Biuro Projektów Przemysłu Cukrowniczego "Cukroprojekt" - 2, Biuro Projektów Przemysłu Gumowego - 6, Biuro Projektów Przemysłu Ziemniaczanego "Proziem" - 6, Biuro Projektowo-Technologiczne Przemysłu Maszyn Rolniczych "Bipromus" - 16, Centralne Biuro Konstrukcyjne Przemysłu Taboru Kolejowego - 64, Centralne Laboratorium Akumulatorów i Ogniw - 46, Centralne Laboratorium Obróbki Plastycznej - 81, Centralne Laboratorium Oponiarskie - 14, Centralne Laboratorium Przemysłu Jajczarsko-Drobiarskiego - 33, Centralne Laboratorium Przemysłu Koncentratów Spożywczych - 25, Centralny Inspektorat Standaryzacji - 5, Centralny Ośrodek Badań Rozwoju Techniki Kolejnictwa - 17, Dyrekcja Okręgu Kolei Państwowych, Ośrodek Informacji Technicznej i Ekonomicznej - 23, Dyrekcja Okręgu Poczty i Telekomunikacji - 7, Fabryka Kosmetyków "Lechia" - 13, Komitet do Spraw Radia i Telewizji, Rozgłośnia w Poznaniu - 16, Międzyzakładowy Klub Techniki i Racjonalizacji Pracowników Budownictwa w Poznaniu - 21, Międzyzakładowy Klub Techniki i Racjonalizacji przy Rejonowych Zakładach Zbożowych w Poznaniu - 2, Miejskie Przedsię-

biorstwo Komunikacyjne MPK - 3, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji - 3, Międzynarodowe Targi Poznańskie - 14, Muzeum Archeologiczne - 149, Muzeum Narodowe - 60, Naczelna Organizacja Techniczna - 170, Okręgowy Dozór Techniczny - 12, Poznańska Fabryka Łożysk Toczących - 21, Poznańska Fabryka Maszyn Żniwnych - 14, Poznańska Fabryka Wodomierzy i Gazomierzy - 5, Poznańska Wytwórnia Protez - 4, Poznańskie Biuro Projektów Budownictwa Przemysłowego - 22, Poznańskie Fabryki Mebli - 7, Poznańskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Lądowo- i Wodno-Inżynieryjnego "Hydrobudowa" - 4, Poznańskie Przedsiębiorstwo Robót Telekomunikacyjnych - 6, Poznańskie Zakłady Farmaceutyczne "Polfa" - 23, Poznańskie Zakłady Nawozów Fosforowych, Luboń - 63, Poznańskie Zakłady Przemysłu Spirytusowego - 2, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury - 12, Przedsiębiorstwo Projektowania Budownictwa Miejskiego "Miastoprojekt" - 17, Przedsiębiorstwo Projektowania i Budowy Zakładów Przemysłu Metalowego i Elektrotechnicznego "Prozamet" - 60, Redakcja Studia Logica - 37, Rejonowe Laboratorium Kontrolno-Badawcze Przemysłu Mięsnego - 5, Spółdzielnia Pracy WYROBÓW SZKLANYCH - 5, Stacje Radiowe i Telewizyjne - 3, Stowarzyszenie Architektów Polskich SARP - 6, Wielkopolska Fabryka Urządzeń Mechanicznych - 22, Wielkopolskie Zakłady Teletechniczne "Teletra" - 16, Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna - 40, Wojewódzki Zakład Higieny Weterynaryjnej - 40

ryjnej - 9, Wojewódzki Zakład Higieny Weterynaryjnej, Oddział Fizjologii i Patologii Rozrodu - 11, Wojewódzkie Biuro Projektów - 7, Wojewódzkie Biuro Projektów Budownictwa Wiejskiego - 1, Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Usługowo-Badawcze Terenowego Przemysłu Materiałów Budowlanych - 9, Zakłady Energetyczne Okręgu Zachodniego - 4, Zakłady Graficzne im.M.Kasprzaka - 2, Pomet - 39, Zakłady Naprawcze Taboru Kolejowego - 37, Zakłady Przemysłu Cukierniczego "Goplana" - 8, Zakłady Przemysłu Gumowego "Stomil" - 6, Zakłady Przemysłu Metalowego H.Cegielski - 76, Zakłady Sprzętu Motoryzacyjnego - 6, Zakłady Wytwórcze Ogniw i Baterii "Centra" - 9, Zjednoczenie Przemysłu Cukrowniczego w Warszawie, Dyrekcja Okręgu Poznańskiego w Poznaniu - 4, Zjednoczenie Przemysłu Okuć i Instalacji Budowlanych - 6, Zjednoczenie Przemysłu Ziemniaczanego - 12.

Ponadto należy wymienić 725 czasopism zagranicznych znajdujących się w 58 zakładach i katedrach UAM, 353 czasopisma z 40 zakładów Politechniki Poznańskiej oraz 43 tytuły z 4 katedr WSR. Z ogólnej sumy 5120 tytułów zebranych czasopism 1963 tytuły przypadają na kraje demokracji ludowej (38,3%), 3157 tytułów na pozostałe kraje (61,7%).

Jak wynika z obliczeń, największa liczba czasopism z krajów socjalistycznych pochodzi ze Związku Radzieckiego - 826 tytułów (16,1%). Przyczynia się do tego nie tylko korzystna i opłacana w złotych polskich prenumerata, ale i coraz pomyślniej rozwijająca się wymiana wydawnictw mię-

dzy obu krajami. W następnej kolejności należy wymienić NRF - 721 czasopism oraz St.Zjednoczone AP - 668. Dalsze pozycje zajmują: Francja - 407, NRD - 401, W. Brytania - 400, Czechosłowacja - 320, Jugosławia - 143, Szwajcaria - 121 i Włochy - 120.

Placówki poznańskie nawiązały także kontakty z odległymi krajami. Napływały czasopisma z kontynentu afrykańskiego - 23, z Australii - 10, Indii - 9, Iraku - 1, Islandii - 1, Japonii - 41, Nowej Zelandii - 7, Wietnamu - 3. Rozwijała się także pomyślnie współpraca z Kubą oraz z krajami Ameryki Łacińskiej. Stosunki z egzotycznymi krajami nie były jednak zbyt rozległe.

Zebrane czasopisma przedstawiają się według kryterium językowego następująco: z bardziej znanych języków znajdowały się w okresie sprawozdawczym 1322 tytuły w języku angielskim (25,5%). Należą tu wydawnictwa pochodzące nie tylko z W. Brytanii i Stanów Zjednoczonych, lecz także z innych krajów wydawane w języku angielskim, na przykład z Danii i Japonii.

Dużą grupę stanowiły czasopisma w języku niemieckim - 1293 (25%). Pochodziły one głównie z NRD, NRF i ze Szwajcarii.

Czasopisma w języku rosyjskim i ukraińskim liczyły 826 tytułów (16%), a wydawnictwa w języku francuskim, których suma nie przekraczała 590 (9,6%) przychodziły m.in. z Francji, Belgii i Szwajcarii. Poza tym zarejestrowano znaczną liczbę czasopism w języku czeskim, węgierskim i włoskim.

C. Kupno, wymiana, dary

Wydawnictwa ciągle zagraniczne wpływały do bibliotek drogą kupna, wymiany lub darów.

Czasopisma abonowane stanowiły w zasadzie najcenniejsze, najbardziej pożądane oraz z góry zaplanowane nabytki. Podczas gdy prenumerata czasopism z krajów socjalistycznych zwiększała się systematycznie, kupno z krajów kapitalistycznych miało tendencję zniżkową. Było ono uzależnione od bazy dewizowej, która ulegała w ostatnich latach pewnym redukcjom w bibliotekach. Limitem dewizowym dysponowało Biuro Kolportażu Wydawnictw Zagranicznych "Ruch" w Warszawie, które dokonywało niekiedy skreśleń zamówionych czasopism. Luki, które powstały w księgozbiorach w wyniku tych restrykcji, były czasem przykre. Wieloletnie ciągi czasopism sięgające nieraz XIX wieku ulegały przerwaniu, a każdy zdaje sobie sprawę, że tylko kompletne wydawnictwa ciągle stanowią prawdziwie cenny materiał badawczy dla pracowników nauki.

Na ogół jednak nie było zbyt dużych ograniczeń w abonamencie. Kilka cyfr zobrazuje sytuację na tym polu w większych bibliotekach Poznania. W stosunku do 1963 r. wpływ czasopism drogą kupna z krajów kapitalistycznych zmniejszył się w 1964 r. w Bibliotece Głównej UAM o 21 pozycji (4,2%), w Bibliotece PTPN o 12 (9,3%), w Bibliotece Akademii Medycznej o 8 (1,7%), w Bibliotece WSE o 8 (6,7%), w Bibliotece WSR o 7 (4,3%), w Bibliotece WSWF o 4 (7,6%).

Poniższe tabele dają obraz zmian, jakie zaszły w prenumeracie czasopism zagranicznych w okresie sprawozdawczym³.

Prenumerata czasopism zagranicznych w latach 1963/64

Czasopisma	B.UAM		B.PTPH		B.Kórnicka		B.AM		B.WSE	
	1963	1964	1963	1964	1963	1964	1963	1964	1963	1964
Radzieckie	65	75	19	19	18	18	103	110	89	90
Krajów demokracji ludowej	115	120	27	23	8	8	55	62	45	62
Krajów kapitalistycznych	516	495	141	129	26	26	477	469	127	119
Razem	696 ⁴	690 ⁵	187	171	52	52	635	641	261	271

Czasopisma	B.WSR		B.WSWF		B.Inst. Zach.		B.PP	
	1963	1964	1963	1964	1963	1964	1963	1964
Radzieckie	26	29	59	65	1	1	127	132
Krajów demokracji ludowej	130	131	53	34	11	11	46	45
Krajów kapitalistycznych	169	162	56	52	40	48	222	254
Razem	325	322	168	151	52	60 ⁶	395	431

Biblioteki starały się wyrównać luki powstające w wyniku skreśleń z prenumeraty przy pomocy zwiększonej wymiany za-

granicznej. Ta forma nabywania wydawnictw była godna polecenia ze względu na bezgotówkowy charakter transakcji. Nie wszystkie jednak wydawnictwa można było tą drogą nabyć. Dobrze sytuowane towarzystwa i instytucje naukowe chętnie na ogół dostarczały potrzebnych czasopism. Inaczej przedstawiała się sprawa z firmami wydawniczymi nastawionymi wyłącznie na zysk. Dla nich przedstawiały wartość jedynie dewizowe środki płatnicze, a o wymianie nie mogło być mowy. Czasopismo z takiego źródła było więc stracone dla biblioteki.

W księżnicach poznańskich rozwój wymiany kształtował się pomyślnie. Na ogół widoczny był stały wzrost liczby partnerów wymiany, zwiększała się także liczba krajów biorących w niej udział.

W ten sposób w Bibliotece Głównej UAM w 1963 r. udało się nawiązać kontakty z 42 nowymi instytucjami lub osobami w 22 krajach. Liczba stałych i czynnych kontrahentów zagranicznych wynosiła 304 w 38 krajach. W Europie zano-
towano 214 punktów wymiany. W Ameryce Północnej było 56 punktów wymiany, w Ameryce Łacińskiej 16, w Azji 14, w Afryce 3, w Australii 1. Uzyskano wpływające drogą wymiany czasopisma zagraniczne w liczbie 730 tytułów. W ciągu roku liczba tytułów czasopism nabytych drogą wymiany wzrosła o 92 tytuły⁷. W 1964 r. udało się nawiązać nowe kontakty z 72 instytucjami w 21 krajach. Liczba kontrahentów wymiany zagranicznej wzrosła w ciągu roku o prawie 25% i wynosiła w dniu 31 XII 1964 r. 376 instytucji w 45 kra-

jach. W Europie było 265 punktów, w Ameryce Północnej 61, w Ameryce Łacińskiej 27, w Azji 15, w Afryce 4, w Australii 2. Od instytucji, do których wysyłano wydawnictwa UAM, otrzymano m.in. 975 tytułów bieżących wydawnictw ciągłych i czasopism (w tym z ZSRR 215 tytułów, z krajów demokracji ludowej 283, z innych krajów 477 tytułów)⁸.

Na szeroką skalę prowadziło wymianę Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk⁹. Znajdując się od przeszło stu lat w stałym kontakcie z licznymi towarzystwami naukowymi i instytucjami na całym nieomal świecie, mogło dzięki stosunkom ustalonym tradycją uzyskiwać wiele cennych nabytków. Ponadto miało do dyspozycji na cele wymiany szereg własnych wydawnictw ciągłych, których posiadanie w postaci kompletnych ciągów leżało w interesie naukowych towarzystw zagranicznych. Dzięki tak pomyślnym i rozległym stosunkom Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk Biblioteka była obficie zaopatrzona w zagraniczne wydawnictwa ciągłe i zdołała zgromadzić największą na terenie Poznania liczbę czasopism.

Liczba krajów, z którymi Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk prowadziło wymianę w 1963 r., wynosiła 56 (13 krajów socjalistycznych i 43 kraje kapitalistyczne), w roku 1964 - 54 kraje (12 socjalistycznych i 42 kapitalistyczne). Mimo nieco mniejszej liczby punktów wymiany w 1964 roku (ubyło 11 punktów w stosunku do 1963 r.), liczba tytułów czasopism znacznie wzrosła. Z krajów socjalistycznych pozyskano 89 tytułów czasopism więcej niż w 1963 r.,

liczba tytułów z krajów kapitalistycznych wzrosła o 19. Ogółem nastąpił przyrost nabytków z wymiany o 11,6% w stosunku do poprzedniego roku.

Biblioteka Kórnicka PAN prowadziła w 1963/64 r. wymianę z towarzystwami naukowymi w 23 krajach (11 krajów socjalistycznych i 12 kapitalistycznych). Liczba punktów wymiany wynosiła w krajach socjalistycznych 41 w 1963 r. i 43 w 1964 r. oraz 135 punktów w krajach kapitalistycznych. W tytułach czasopism nie zaszły widoczne zmiany, a liczba ich wyrażała się sumą 143.

Biblioteka WSE utrzymywała wymianę z 14 krajami w 1963 roku (4 kraje socjalistyczne i 10 kapitalistycznych) oraz z 15 krajami w 1964 r. (4 kraje socjalistyczne i 11 kapitalistycznych). Liczba punktów wymiany wynosiła w 1963 r. w krajach socjalistycznych 10, w kapitalistycznych 36. W następnym roku przybyły trzy nowe punkty. Liczba tytułów czasopism pozyskanych na drodze wymiany wyrażała się sumą 21 w 1963 r. i 26 w 1964 r.

Ożywioną wymianę można było zanotować w Bibliotece WSR. W roku 1963 istniało 49 ośrodków wymiany w 15 krajach. Rok 1964 przyniósł dalszą poprawę i rozwój wymiany. Istniało wtedy 86 punktów wymiany w 23 krajach i 64 miejscowościach. W ZSRR było 7 punktów, w innych krajach demokracji ludowej 22 (m.in. w Bułgarii 3, Czechosłowacji 8, Jugosławii 5, NRD 3, w Rumunii 1 i na Węgrzech 2), w krajach kapitalistycznych 57 (m.in. w St. Zjednoczonych AP 26, w Japonii 7, w Finlandii i Danii po 1, w Argentynie,

W. Brytanii, Francji, Indii, Norwegii, NRF i w Szwajcarii po 2). Mimo starań o pozyskanie coraz większej liczby kontrahentów, stwierdza się pewien spadek wpływu czasopism. W 1964 r. obniżyła się liczba tytułów z krajów socjalistycznych z 57 na 40, z krajów kapitalistycznych - z 40 na 16. Wzrosła jedynie wymiana z ZSRR z 2 do 16 tytułów.

Pomyślnie kształtował się rozwój wymiany w Bibliotece Instytutu Zachodniego. W 1963 r. współpracowano z 24 krajami (10 socjalistycznymi i 14 kapitalistycznymi). W ramach wymiany pozyskano 1006 woluminów wydawnictw ciągłych¹⁰. W 1964 r. liczba instytucji zagranicznych krajów socjalistycznych wynosiła 56 w 10 krajach oraz 88 w 14 krajach kapitalistycznych (30 kontrahentów w NRF, 18 w St. Zjednoczonych AP). Mimo ożywionej wymiany, liczba tytułów czasopism nieco zmalała. W 1964 r. ubyło 6 tytułów.

Duże osiągnięcia na polu wymiany posiadała Biblioteka Muzeum Archeologicznego. Większość nabytków ciągłych biblioteki wpływała w latach 1963-64 drogą wymiany. Muzeum posiadało 107 kontrahentów w 8 krajach socjalistycznych i 68 partnerów w 22 krajach kapitalistycznych. W ten sposób otrzymano 149 tytułów czasopism, opłacając jedynie prenumeratę 3 czasopism radzieckich.

Biblioteka Akademii Medycznej nie prowadziła działu wymiany.

Reasumując można stwierdzić, że nie należy lekceważyć wymiany jako źródła wpływu czasopism. W kilku bibliote-

kach bowiem o szeroko rozwiniętej akcji w tej dziedzinie wpływ z wymiany przerastał znacznie nabywanie drogą kupna. Taki stan rzeczy istniał w Bibliotece Głównej UAM, PTPN, w Bibliotece Instytutu Zachodniego, w Bibliotece Kórnickiej i w Muzeum Archeologicznym. W Bibliotece Głównej UAM liczba tytułów czasopism zagranicznych z wymiany w 1964 r. wynosiła 65% ogólnej liczby czasopism zagranicznych, w Bibliotece PTPN - 88%, w Bibliotece Instytutu Zachodniego - 58%, w Bibliotece Kórnickiej - 70%.

Wpływ czasopism w wyniku wymiany
w kilku większych bibliotekach

Czasopisma	B.UAM		B.PTPN		B.Kórn.		B.WSE		B.WSR	
	1963	1964	1963	1964	1963	1964	1963	1964	1963	1964
Radzieckie	140	161	89	88	29	29	-	-	2	16
Krajów dem. lud.	185	218	186	275	65	65	9	7	57	40
Krajów kapitalist.	405	477	378	397	49	49	12	19	40	16
Razem	730 ¹¹	856 ¹²	653	760	143	143	21	26	99	72

Czasopisma	B.WSWF		B.Inst. Zach.		B.PP	
	1963	1964	1963	1964	1963	1964
Radzieckie	1	1	6	6	13	21
Krajów demokracji ludowej	7	15	32	31	20	17
Krajów kapitalistycznych	38	39	65	60	4	9
Razem	46	55	103	97	37	47

Innym źródłem wpływu czasopism były dary. Tej formy wpływu nie dało się ani przewidzieć, ani zaplanować.

Wpływ darów jest bowiem dla biblioteki nieoczekiwany i nierównomierny. Jakkolwiek przyczyn nie da się ustalić, można stwierdzić z całą pewnością, że w okresie sprawozdawczym liczba darów zagranicznych miała tendencję zniżkową. Fakt ten obrazuje poniższa tabela.

Stan wpływu darów do kilku większych bibliotek

Czasopisma	B.UAM		B.Kórn.		B.AM		B.WSE		B.WSR	
	1963	1964	1963	1964	1963	1964	1963	1964	1963	1964
Radzieckie	-	-	2	2	-	-	-	-	6	2
Krajów dem. lud.	11	5	-	-	1	1	3	-	104	31
Krajów kapitalist.	79	64	2	3	7	8	4	9	38	9
Razem	90 ¹³	69 ¹⁴	4	5	8	9	7	9	148	42

Czasopisma	B.WSWF		B.Inst. Zach.		B.PP	
	1963	1964	1963	1964	1963	1964
Radzieckie	-	-	-	-	5	2
Krajów demokracji ludowej	-	-	3	5	6	2
Krajów kapitalistycznych	1	1	17	16	19	26
Razem	1	1	20	21	30	30

D. Dublowanie

Jednym z celów współpracy bibliotek w akcji gromadzenia zbiorów jest uniknięcie wieloegzemplarowości wydawnictw. Odnosi się to przede wszystkim do zagranicznych

czasopism. Dzięki należytej informacji o stanie posiadania każdej z księżnic można w znacznej mierze uniknąć nabycia wielu zbędnych egzemplarzy, a fundusze w ten sposób zaoszczędzone przeznaczyć na kupno innych wydawnictw. Dublowanie jest jednak czasem konieczne, gdy jeden egzemplarz czasopisma nie wystarcza dla potrzeb środowiska. Dzieje się tak zwłaszcza w dziedzinie nauk matematyczno-przyrodniczych, technicznych i lekarskich. Poszczególne placówki przemysłowe, instytuty naukowo-badawcze i szkoły wyższe muszą posiadać niezawodny i natychmiastowy dostęp do potrzebnych im wydawnictw ciągłych. Jeden egzemplarz czasopisma nie wystarcza w tym wypadku dla wielkiego miasta, jeżeli weźmie się pod uwagę fakt, że środki informacyjno-techniczne, jak telefon czy dalekopis mogą zawieść. Ponadto w okresie, gdy czasopismo zostaje oddane do oprawy, jest nieosiągalne przez długi nieraz okres czasu, przeciągający się do trzech miesięcy.

Wydaje się, że dublowanie w naukach ścisłych jest nieuniknione i często niezbędne. Chodzi tu oczywiście o wydawnictwa najbardziej potrzebne, o charakterze podstawowym w danej dziedzinie wiedzy. Są jednak czasopisma mało wykorzystywane przez czytelników, które można by bez uszczerbku dla użytkowników ograniczyć do jednego lub dwóch egzemplarzy na terenie miasta. Należy też wziąć pod uwagę fakt, że publikacje z dziedziny nauk ścisłych szybko się dezaktualizują i po 10-20 latach są bardzo rzadko używane.

Zebrane materiały pozwoliły na ocenę stopnia wieloegzemplarzowości czasopism zagranicznych w poznańskich zbiorach.

Ogólna suma zebranych czasopism (razem z wykazem Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej) wynosiła 8363 pozycje stanowiące 5120 tytułów. Należy więc przyjąć, że ponad 3 tysiące egzemplarzy czasopism było dublowanych (38,7%).

Szczegóły przedstawiają się następująco: czasopisma treści ogólnej - 45 powtarzających się tytułów, historia - 138, nauki społeczno-ekonomiczne - 54, ekonomia - 56, rolnictwo - 70 (nie licząc 19 tytułów powtarzających się w Zakładzie Dendrologii i Arboretum Kórnickim PAN), prawo - 20, polityka - 15, kultura, nauka, oświata - 36, filozofia - 21, etnografia - 9, językoznawstwo i literatura - 90, sztuka - 37, nauki matematyczno-przyrodnicze - 314, medycyna - 155, księgoznawstwo - 35, bibliografia - 36, technika - 442 (w tym 202 z krajów kapitalistycznych).

Liczby te obejmują czasopisma, których tytuły powtarzają się w księgozbiorach co najmniej dwukrotnie. Istnieje jednak duża liczba tytułów powtarzających się kilkakrotnie. Najwięcej dublowanych egzemplarzy czasopism znajdowało się wśród czasopism ZSRR oraz innych krajów socjalistycznych, tak w naukach humanistycznych jak i matematyczno-przyrodniczych. Nie uniknięto także dublowania czasopism krajów kapitalistycznych, mimo że nabywano je za cenne dewizy. Na przykład: Saeculum, München znajdowało

się w trzech bibliotekach; Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Wiesbaden w czterech; Biochemische Zeitschrift, Berlin (NRF) było na bieżąco w pięciu bibliotekach; Fresenius Zeitschrift für analytische Chemie, Berlin (NRF) w dziewięciu bibliotekach; Nature, Londyn - w ośmiu; miesięcznik Architectural Forum, Nowy Jork w dziesięciu egzemplarzach, a VDI Zeitschrift, Düsseldorf w trzynastu.

W Poznaniu znajdowało się w latach 1963-64 około 1175 czasopism matematyczno-przyrodniczych. Liczba dublowanych tytułów z tej dziedziny wynosiła 314 (26,7%). Znaczny odsetek tej liczby stanowiły wprawdzie czasopisma radzieckie, nabywane za złote polskie, ale pewna część pochodziła z krajów kapitalistycznych i opłacana była w dewizach.

Wśród dublowanych czasopism radzieckich dominowały przyrodnicze (Priroda - występowała w 13 bibliotekach, a Uspechi chemii w 11).

E. Współpraca i specjalizacja bibliotek

Najważniejszym celem współpracy i specjalizacji bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów jest optymalne zaopatrzenie księgozbiorów w materiały potrzebne dla rozwoju nauki, kultury i oświaty w danym regionie.

Jak już wspomniano na wstępie, wobec olbrzymiej i ciągle wzrastającej produkcji piśmienniczej żadna biblioteka nie jest w stanie pozyskać kompletnych materiałów wydawniczych z całego świata. Możliwe jest tylko posiadanie

wyboru publikacji. Maksymalne zaopatrzenie księżnic w potrzebną literaturę zagraniczną jest możliwe na drodze współpracy bibliotek. Z tym zagadnieniem wiąże się ściśle specjalizacja. Określenie kierunków specjalizacji poszczególnych bibliotek jest sprawą trudną. Wymaga ono dokładnej znajomości zbiorów nie tylko bieżąco wpływających, ale i retrospektywnych, już istniejących i możliwych kierunków specjalizacji oraz uwzględnienia zapotrzebowania i zainteresowań badawczych środowiska.

Problematyka współpracy i specjalizacji była poruszana wielokrotnie w piśmiennictwie bibliotekarskim także w odniesieniu do gromadzenia czasopism zagranicznych¹⁵.

Najbardziej znane systemy współpracy międzybibliotecznej: Plan Farmingtonski w Stanach Zjednoczonych AP, Plan Niemieckiej Wspólnoty Badawczej w Niemieckiej Republice Federalnej i Plan Scandia w krajach skandynawskich uznały (od początku lub z biegiem czasu) czasopisma bieżące zagraniczne za obiekt szczególnie nadający się do planowego i uzgodnionego gromadzenia zespołowego.

Z uwagi na to, że ceny zagranicznych czasopism naukowych są wysokie, a jeżeli chodzi o stosunki polskie, to limity dewiz są ograniczone, przy zamawianiu czasopism porozumienie między bibliotekami oraz ich specjalizacja stały się sprawami niezbędnymi.

W związku z zagadnieniem współpracy i specjalizacji bibliotek poznańskich obradowała odpowiednia podkomisja powołana z ramienia Komisji Koordynacyjnej Bibliotek Wiel-

kopolskich w dniu 7 XII 1960 r.¹⁶. Wsunęła ona szereg propozycji i postanowień co do specjalizacji poszczególnych ksiąźnic Poznania.

Biblioteka Główna UAM gromadziła w latach 1963-64 czasopisma z wszystkich dziedzin wiedzy zgodnie z potrzebami i kierunkiem badań naukowych w zakładach i katedrach uniwersyteckich. Szczególny jednak nacisk położono na problematykę niemcoznawczą. Według ostatnich zaleceń Biblioteka Główna UAM specjalizowała się szczególnie w dziedzinie niemcoznawstwa i skandynawistyki. W piśmiennictwie niemieckim specjalizacja była realizowana od dawna w szerokim zakresie. Obejmowała ona nauki filologiczno-historyczne, społeczno-ekonomiczne i matematyczno-przyrodnicze.

W tych dziedzinach liczba tytułów bieżących czasopism w latach 1963-64 była następująca: z językoznawstwa i literatury było 30 czasopism z NRF, 11 z NRD. Liczba ta stanowiła 27% ogólnej liczby wydawnictw ciągłych z tej dziedziny. Z zakresu historii było 9 czasopism z NRF, 6 z NRD; z kultury - 9 z NRF, 7 z NRD; z nauk społeczno-ekonomicznych - 8 z NRF, 7 z NRD; z nauk przyrodniczych - 36 z NRF, 29 z NRD. Biblioteka posiadała w NRF 35, w NRD 25 partnerów wymiany.

Dział skandynawistyki miał wszelkie szanse rozwoju. Gromadzono przede wszystkim literaturę i historię. Specjalizacja w tej dziedzinie była jednak dopiero w stadium początkowym, a liczba czasopism skandynawskich ograniczała się do kilkadziesiątu. W ramach wymiany współpracowa-

no z jedenastoma kontrahentami w Finlandii, dwunastoma w Danii, czterema w Norwegii i z dwunastoma w Szwecji.

Poza tym realizowana była specjalizacja w dziedzinie bibliotekoznawstwa, literatury anglosaskiej oraz slawików wschodnich. Działy bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa reprezentowały 72 czasopisma obce. W językoznawstwie i literaturze anglosaskiej figurowało 18 podstawowych czasopism z tego zakresu. Z rzadszych wydawnictw i bardziej specjalistycznych z dziedziny szekspirologii abonowano *Shakespeare Survey*, Cambridge, będący jedynym egzemplarzem na terenie miasta, a drugim na terenie kraju¹⁷.

Biblioteka PTPN gromadziła czasopisma z różnych dziedzin wiedzy, przede wszystkim jednak z humanistyki i nauk matematyczno-przyrodniczych. Na podstawie pisma Komisji Bibliotecznej PTPN z dnia 24 XI 1964 r. otrzymała zlecenie specjalizowania się w literaturze naukowej humanistycznej, zwłaszcza w historii i literaturze dotyczącej Słowian południowo-zachodnich - czeskiej i serbo-łużyckiej. Biblioteka była dobrze zaopatrzona w latach 1963-64 w czeskie czasopisma historyczne i literackie (45 tytułów). Mniej było czasopism serbo-łużyckich, bo zaledwie 2 tytuły.

Ten najbogatszy na terenie Poznania zbiór czasopism obcych posiadał dobrze skompletowany zasób wydawnictw ciągłych z dziedziny slawistyki w różnych językach i z wielu krajów. Działy językoznawstwa i literatury powszech-

nej były bogato ilustrowane czasopismami w liczbie około 170. Z rzadziej spotykanych czasopism lingwistycznych należy wymienić islandzkie czasopismo, jedyne na terenie kraju, *Islenszk Tunga z Reykjavik*¹⁷.

Biblioteka Kórnicka PAN nabywała czasopisma zagraniczne przede wszystkim z zakresu historii i literatury. Ponad 50% zasobów czasopiśmienniczych obejmowały językoznawstwo, literatura, historia i kultura.

Biblioteka Instytutu Zachodniego była dobrze zaopatrzona w periodyki. Tematyka ich dotyczyła historii Niemiec współczesnych, Czechosłowacji, stosunków międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem stosunków polsko-niemieckich i integracji Europy zachodniej. Istniejące przy tej placówce Archiwum Prasowe prenumerowało w 1964 r. 22 dzienniki zagraniczne, 98 periodyków i 19 biuletynów¹⁸. Specjalizacja Biblioteki Instytutu Zachodniego w dziedzinie współczesnego niemcoznawstwa pokrywała się i ząębiała w pewnej mierze ze specjalizacją Biblioteki Głównej UAM. W tym zakresie obie biblioteki wzajemnie się uzupełniały: Biblioteka Główna UAM nabywała czasopisma filologiczno-historyczne, Instytut Zachodni - prasę i wydawnictwa ciągle z dziedziny polityki.

Inne biblioteki szkół wyższych, instytutów naukowych i zakładów pracy gromadziły przede wszystkim czasopisma fachowe zagraniczne o tematyce dotyczącej ich specjalności.

Nowy profil specjalizacji jest możliwy i bardziej widoczny w zakresie dzieł zwartych. Natomiast, gdy chodzi o kupno czasopism, biblioteki są uzależnione od Biura Kolportażu Wydawnictw Zagranicznych "Ruch" w Warszawie. Zależność ta pogłębia się jeszcze bardziej w bibliotekach szkół wyższych. Muszą być one na usługach poszczególnych zakładów i katedr i w pierwszym rzędzie realizować ich pilne potrzeby w zakresie czasopiśmiennictwa. W tym względzie więcej swobody działania i możliwości realizacji w zakresie specjalizacji posiadają biblioteki specjalne znajdujące się przy instytutach i zakładach pracy. Ich profil specjalizacji jest wyraźny i zdecydowany także w zakresie czasopism zagranicznych.

F. Wnioski

W związku z problemem gromadzenia czasopism zagranicznych w latach 1963-64 nasuwa się kilka wniosków.

W prenumeracie nastąpił pewien spadek abonowanych czasopism. Skreślanie czasopism z abonamentu przez "Ruch" przyczynia się do tego, że biblioteki nie posiadają pełnych ciągów czasopism i że tworzą się znaczne luki. W kilku większych bibliotekach Poznania podstawą wpływu czasopism zagranicznych była wymiana. Liczba czasopism pochodzących z darów w ciągu dwóch omawianych lat zmniejszyła się. Zagadnienie dublowania budzi w niektórych przypadkach pewne zastrzeżenia. Te same bowiem egzemplarze czasopism znaleźć można często w kilku bibliotekach

równocześnie. W celu uniknięcia dublowania należałoby zwrócić baczniejszą uwagę na wykazy nabytków miejscowych bibliotek oraz porozumiewać się z kierownikami działów gromadzenia przy nabywaniu nowych tytułów. Przy zamawianiu czasopism byłoby wskazane przestrzeganie zakresu specjalizacji w celu jak najpełniejszego zaopatrzenia stref specjalizacji. W celu realizacji zadań ciężących na poszczególnych bibliotekach byłoby wskazane pogłębienie współpracy w sieci bibliotek na polu gromadzenia nie tylko w zakresie uzgodnionego kupna, ale i wymiany czasopism.

P r z y p i s y

¹ Wykaz czasopism zagranicznych z dziedziny techniki i nauk ścisłych prenumerowanych i otrzymywanych bieżąco w latach 1962-1964 przez biblioteki Poznania. Poznań 1965, ss.106. W powyższej analizie pominięto tytuły czasopism z 1962 r., biorąc pod uwagę lata 1963-64.

² Liczby stanowią tytuły zebrane w ciągu dwóch lat - 1963-1964. Pewne rozbieżności między liczbą tytułów w tym miejscu podanych a tabelami wynikają z faktu, że tabele podają liczbę czasopism, które w ogóle wpłynęły do bibliotek, także z lat ubiegłych.

³ Dane liczbowe na podstawie ankiety lub danych pisemnych otrzymanych z bibliotek.

- 4 Sprawozdanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu im.A. Mickiewicza w Poznaniu za rok 1963, s.27.
- 5 Sprawozdanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu im.A. Mickiewicza w Poznaniu za rok 1964, s.71.
- 6 Prasa nabywana dla Archiwum Prasowego nie została w tej liczbie ujęta.
- 7 Sprawozdanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu im.A. Mickiewicza w Poznaniu za rok 1963, s.21.
- 8 Sprawozdanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu im.A. Mickiewicza w Poznaniu za rok 1964, s.64.
- 9 Biblioteka PTPN nie prowadziła wymiany samodzielnie, lecz za pośrednictwem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.
- 10 Sprawozdanie władz Instytutu Zachodniego 1 I 1963-
-31 XII 1963. Poznań 1964, s.34.
- 11 Sprawozdanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu im.A. Mickiewicza w Poznaniu za rok 1963, s.27.
- 12 Sprawozdanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu im.A. Mickiewicza w Poznaniu za rok 1964, s.71.
- 13 Sprawozdanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu im.A. Mickiewicza w Poznaniu za rok 1963, s.27.
- 14 Sprawozdanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu im.A. Mickiewicza w Poznaniu za rok 1964, s.71.

¹⁵ Stanisław Kubiak: Problematyka gromadzenia zbiorów w bibliotekach poznańskich. Zesz.Nauk.UAM w Poznaniu nr 38. Biblioteka, z.2. Poznań 1962, s.154; Bolesław Świderski: Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów. Warszawa 1964, s.37-40 i Bibliografia, s.149-162; Harald L.Tveterås: Le Plan Scandia. Un système coopératif d'acquisition de publications. Bull. Unesco Bibl. vol. 14:1960, nr 4, s.162-165; Oskar Tyszko: Arbeitstagung über Probleme der Buch- und Zeitschriftenerwerbung, Grundsatzfragen der Erwerbungspolitik, Sondersammelgebiete und Kontingente. 18-20. Februar 1960 in Berlin. Zentralbl. f. Biblioth.-Wes. Jg 74:1960, s.253-256.

¹⁶ Stanisław Kubiak: op. cit., s.148-153.

¹⁷ Centralny katalog bieżących czasopism zagranicznych w bibliotekach polskich w r. 1959. Warszawa 1962, s.601. Toż: Nowe tytuły za lata 1960-61. Warszawa 1963.

¹⁸ Sprawozdanie władz Instytutu Zachodniego 1 I 1964-31 XII 1964. Poznań 1965, s.23.